

UOT 821.22

Leylaxanım Qurbanova

müəllim,

Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti

Bakı ş.,İnşaatçılar, 7.

Qurbanova53@bk.ru

SƏMƏD BEHRƏNGİ YARADICILIĞINDA AZADLIQ VƏ VƏTƏNPƏRVƏRLİK MOTİVLƏRİ

Açar sözlər: *Cənub, azadlıq, ədəbiyyat, uşaq, nağıl.*

Azərbaycan mədəniyyəti – Şimal və Cənub siyasi-coğrafi məkanında inkişaf etsə də, eyni xalqın düşüncə, təfəkkür bütövlüyünü qoruyub saxlamışdır. Fərqli ictimai-siyasi şəraitə düşməsindən asılı olmayaraq, bütün dövrlərdə Azərbaycan ədəbiyyatı, folkloru ümumtürk etnokulturoloji xüsusiyyətlərini əks etdirmişdir.

Şimalda Sovet rejimi, Cənubda Pəhləvi rejimi xalqın mədəniyyətinə ideoloji baxımdan öz təsirini göstərmişdir. Siyasi rejimlər xalqın taleyi və mənəviyyatı üçün nə qədər təhlükəli olsa belə, xalq əsrlərdən gələn dəyərləri, soy-kökə bağlılığı yaşatmışdır. Cənubda məhz şifahi xalq ədəbiyyatı xalqın ruhunun özünüifadəsinə çevrilmişdir.

Bu dövrdən başlayaraq Cənubi Azərbaycan ziyalıları, yaradıcı şəxslər mənəvi irsin araşdırılıb təbliğ edilməsi kimi vəzifəni öz boyunlarına götürmüşlər.

Belə yazıçı-publisistlərdən biri də 1950-60-cı illərdə Cənubi Azərbaycan folklorunun toplanması, tərcümə və təbliği işinə böyük əmək sərf edən Səməd İzzətoğlu Behrəngi olmuşdur.

Səməd Behrəngi mütərəqqi İran ziyalılarının mübariz nümayəndələrindən biridir.

Zəhmətkeş kəndlilərin həyatı ilə yaxından tanışlıq Səməddə həmvətənlərinin sıxıntılarını qələmə almaq həvəsi oyadır. Az bir zamanda o, vətəndaş-yazıçı və uzaqgörən pedaqoq kimi tanınır.

Səməd Behrəngi bir tərəfdən İranın ictimai geriliyinə, cəhalət və mədəniyyətsizliyə qarşı mübarizə aparırdısa, digər tərəfdən Qərb həyat tərzinin, əxlaq normalarının təsirindən doğan fəlakətlərə qarşı etiraz səsinə ucaldırdı. Bu etiraz haqsızlıqla, ictimai fəlakətlərlə barışmayan mütərəqqi İran ziyalılarının ümumi əhval-ruhiyyəsinin ifadəsi idi.

Səməd Behrəngi yaradıcılığı çoxşaxəlidir. O, həm uşaq nağıllarının, təlim-tərbiyə, ictimai-siyasi problemlərə həsr olunmuş məqalələrin müəllifi, həm də Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatının tədqiqatçısı və təbliğatçısı kimi tanınır. Onun publisistikasında əsas yeri ictimai tərbiyə problemlərinə həsr edilmiş məqalələri tutur. Səməd Behrəngi az bir müddət ərzində İran təlim və tərbiyə sisteminin bütün qüsurlarını görmüş və bunların aradan qaldırılması yollarına dair maraqlı fikirlər söyləmişdir. Onun bu haqda məqalələri “İran tərbiyə sistemi barədə fikirlər” kitabına daxil edilmişdir.

Səməd Behrənginin tədqiqatçılarından görkəmli alim C.Nəbioğlunun fikirləri yerinə düşər: “Behrəngi yaradıcılığına verilən ən layiqli qiymətdir. O, yazır ki, Səməd Behrəngi Azərbaycandakı milli azadlıq mübarizəsində simvollaşmış bir addır. Həmkarları onu “Azərbaycan kəndlilərinin canlı dili”, “Milli mədəniyyətin oyaq vicdanı”, “Xalqa üz tutan”, “Səyyar müəllim” adlandırmışlar.

Qələmə aldığı nağıllarda da Səməd qüdrətli yazıçıdır. Nağıllar aləmindən aldığı təəssüratı qüdrətli əlləri ilə mum kimi yumşaldaraq istədiyi fiquru düzəldən bir rəssamdır, heykəltaraşdır.

Realist Səmədin sənət dünyasında əfsanəlik ilə reallıq elə bir tərzdə bir-birlərinə çulğalaşır ki, bu məxluqdan yüksələn həyatı rayihəni duymaq üçün xüsusi qabiliyyət tələb olunmur. (1.s.17).

Səməd Behrəngi əsərlərinin mövzusunun haradan götürülsə-götürsün, İranın, demək olar ki, ən mühüm sosial problemləri orada öz əksini tapır. O, uşaqlar üçün yazdığı nağılların bir çoxunun mövzusunun Azərbaycan folklorundan alır, lakin adı nağıl belə, onun qələmindən ciddi ictimai-siyasi problemlərə toxunan bir əsər kimi çıxırdı.

Onun qəhrəmanları məzlum, əzilən təbəqənin övladlarıdır. Onlar cəmiyyətin kəskin təzadlarını addım-başlı öz çiyinlərində hiss edirlər. Bu bərabərsizlik mənəşəsində hələ ruhən kifayət qədər möhkəmlənməmiş uşaqlar daha çox sıxılır.

Müəllifin nəzərində gözəl oyuncaqlara, şəkilli kitablara, bahalı paltarlara ancaq vitrin arxasından baxa bilən bu balacalar İranın sabahıdır.

Onun qəhrəmanları acı taleləri ilə barışa bilmir, yaş və ağıl səviyyələrinə uyğun mübarizə edirlər. “Çuğundursatan oğlan” hekayəsinin qəhrəmanı 10-12 yaşlı Tanrıverdi bacısına pis gözlə baxan sahibkar Hacı Qulunu öldürmək istəyir.

“Ulduz və qarğalar” nağılının qəhrəmanları Yeduz və Yaşar dörd sirdaşları ağıllı qarğalara göz verib işıq verməyən qara köpəyi öldürürlər.

Ulduzun analığının əlinə düşən və öldürüləcəyini hiss edən qarğa qəzəblə deyir: “Məgər bizim bu şəhərdə yaşamağa ixtiyarımız yoxdur? Niyə biz hamı ilə ürəyimiz istədiyimiz kimi dostluq edə bilmirik?”.

Səməd Behrəngi canından artıq istədiyi uşaqlara başa salırdı ki, cəmiyyətdə hamı bir yaşamır. Bu isə ictimai bəladır, sağalmaz xəstəlikdir. Lakin hər bir xəstəliyin əlacı var və yazıçı sadə və aydın dillə yazırdı ki, həkimlər xəstəliyi sağaltmaq üçün əvvəlcə onun mikroblarını axtarır, sonra müalicə edirlər. Zorakılıq, yalançılıq, rüşvət və oğurluq da ictimai xəstəliklərdir. “Cəmiyyət bizim həmvətənlərimizin yaşadığı yerdir, ictimai xəstəliklər isə burada baş verən hadisələrdir... Siz heç də bu fikirdə olmayın ki, bu mirası əl vurmamış övladlarınıza verməlisiniz. Cəmiyyət əmanət deyil ki, onu olduğu kimi saxlayasınız” (4.s.23).

S.Behrəngi belə sadə və aydın dillə öz kiçik uşaqlarının ürəyini ələ alır, oxuduqları kitabı yerə qoymaması üçün, öz qəhrəmanlarını əfsanəvi qəhrəmanlar kimi göylərə uçurur, göyərçin cildinə salır, fəvqəladə dərəcədə güclü, qüvvətli göstərir.

İnsan üçün ən ali nemət olan azadlıq ideyası Səməd Behrənginin “Bir şaftalı və min şaftalı”, “Qarı və çil fərəsi”, “İyirmi dörd saat yuxuda və ayıqlıqda”, “Məhəbbət əfsanəsi” və s. əsərlərinin də başlıca motivləridir. Azadlığa qovuşmaq isə heç də asan deyil. Onun üçün həyatını qurban verməlisən. Səmədin qəhrəmanları olan Gecə cücəsi, Laləgülü, Şeytan, Balaca qara balıq, Şaftalı ağacı, Ata qarğa, Ana qarğa azadlığa məhz həyatlarından keçərək qovuşurlar.

Səməd Behrənginin Kiçik Qara balığı azadlıq və əmin-amanlığın, varlısı-yoxsulu olmayan, qardaşlıq və bərabərsizliyin hökm sürdüyü bir cəmiyyət arzulan İran uşaqlarının ümumiləşdirilmiş sürətidir. Kiçik Qara balıq ata-babalarının illər boyu yaşayıb orada da öldüyü palçıqlı gölməçədən çıxmaq, çaylar keçərək dənizlər, okeanlar arzusundadır. Amma anası deyir ki, səni burdan çıxmağa qoymazlar. Çıxsan da, yolunda dəfələrlə dəhşətli balıqyeyən saqqaya rast gələcəksən, o da səni məhv edəcək. Kiçik qara balıq isə ruhdan düşmür və anasına deyir ki, mən məhv olsam da getməliyəm. Mən bilməliyəm ki, böyük dənizlərdə həyat necədir.

Azadlıq rəmzi olan cəsur Kiçik qara balıq kimi Səməd Behrəngi də nəhənglərdən qorxmaraq böyük dənizlərə can atırdı. Bu yolda o, son anına qədər çarpışdı, nəhayət böyük bir ümmanda: İran və dünyanın bir çox məzlum, azad xəyalli uşaqlarının ürəyində özünə yol tapdı.

“Balaca Qara balıq” nağılının qəhrəmanı Qara balıq bütün balıqları azadlığa çıxarmaq üçün balıqdanla mübarizəyə girişməyi qət edir. “Bir hulu, min hulu” nağılında şaftalı ağacı öz meyvələrini havayıyeyənlərə qismət olduğunu gördüyündən bəhər vermir.

Yazıcının ilk kitabı “Bir şaftalı, min şaftalı” adlanır. Ustad yazıçı Səməd Behrəngi kiçik dostuna bir nağıl danışır. O, nağılda iki uşağın əkdüyü bir şaftalı tumunun cücərib böyüyərək ağac olana qədər baxın başına nələr gəlir: Beləliklə, mən hərəkətdən və hərərətli əllərdən düşdüm, torpağın

altında xoş və şirin yuxuya getdim ki, yazda daha hazırlıqlı və daha qüvvətli ayılım, cücərim, torpaqdan çıxıb Polad və Sahibəli üçün çoxmeyvəli ağac olum. Elə ağac ki, onun şaftalıları mənə baxanda, öz gözəlliyindən utanıb qızların qızarmış yanağına oxşasın, sulu və iri olsun. Qışda gördüyüm yuxulardan yadımda bir şey qalmayıb. Ancaq o yadımdadır ki, yekə ağac olmuşam. Polad və Sahibəli mənim gövdəmə dırmaşib budaqlarımı silkələyirlər. Ağacın ətrafında toplaşan yarıçılpaq kəndli uşaqları yerə tökülən şaftalıları götürüb ləzzətlə yeyirlər. Ağızlarının suyu sinələrinə tökülür, çılpaq qarınlarını və hətta isladır (6.s.7).

“24 saat – yuxuda və oyaqlıqda əsərinin qəhrəmanı” Lətif istədiyi oyuncağı almaq imkanı olmayan yüz minlərlə uşaqlardan biridir. Nəzərlərini saatlarla oyuncaq mağazasının vitrinindən zilləyir. Gözü qabağında dəfələrlə dövlətli uşaqları onun sevə-sevə tamaşa etdiyi oyuncaqları adı bir şey kimi qoltuqlarına vurub dükandan çıxırlar. O, hələ uşaqdır, bu bərabərsizliyin əsil səbəbini anlamır. Yazıçı qəhrəmanı Lətifə nağılın sonuna qədər müti bir oğlan kimi təsvir edə bilməzdi, bu onun yaradıcılıq prinsiplərinə uyğun deyildi. O, Lətifə epizoddan-epizoda püxtələşən bir surət kimi oxucuya çatdırır. Lətif konkret hadisələr nəticəsində yavaş-yavaş həyatı anlamağa və özünəməxsus bir tərzdə ictimai bərabərsizliyə qarşı etiraz etməyə başlayır.

Birinci dəfə Lətif iki dövlətli uşağının ikrah hissi ilə ondan uzaqlaşdığı vaxt sanki ayılır. Təhqir olunmuş qəhrəmanın davranışında mübarizənin ilk rüşeymi nəzərə çarpır. O, dövlətli balalarını döymək istəyir.

İkinci dəfə onu dilənçi bilib oyuncaq mağazasının qabağından qovarkən haqsızlığa qarşı üsyan səsini qaldırır və uzaqdan daş atıb vitrini sındırır.

Onun ən çox sevdiyi, yuxusuna girib həyatı həqiqətləri ona başa salan oyuncaq dəvə satılarkən dözə bilmir. Şəhərin yarısını dəvəyə baxmaq üçün gəlib-gedən Lətif başa düşür ki, ədalətsiz quruluş onu oyuncaqlara baxmaq hüququndan belə məhrum edib.

Uşaqlar üçün nəzərdə tutulmuş “Buzovun” adlı nağıl hekayədə vətənpərvər ədib orijinal bir yol seçərək kiçik yaşlı uşaqlar üçün örtülü bir şəkildə öz fikir və düşüncələrini əks etdirib.

“Buzovum”

Buzovum

Bir buzovum vardı.

Pəyədə yeri vardı.

Apardım suvarmağa

Ayağa buzdan zövüdü

Dedim: “Buz, sən necə də güclüsən!”

Dedi: “Mən güclü olsaydım, gün məni əritməzdi”.

Dedim: “Gün, sən necə də güclüsən!”

Dedi: “Mən güclü olsaydım, yağış məndən yağmazdı”.

Dedim: Yağış, sən necə də güclüsən!”

Dedi: “Mən güclü olsaydım, bulud üstümü almazdı”.

Dedim: “Bulud, sən necə də güclüsən!”

Dedi: “Mən güclü olsaydım, yağış məndən yağmazdı”.

Dedim: “Yağış, sən necə də güclüsən!”

Dedi: “Mən güclü olsaydım, ot məndən göyərməzdi”.

Dedim: “Ot, sən necə də güclüsən!”

Dedi: “Mən güclü olsaydım, qoyun məni yeməzdi”.

Dedim: “Qoyun, sən necə də güclüsən!”

Dedi: “Mən güclü olsaydım, qurd məni yeməzdi”.

Dedim: “Qurd, sən necə də güclüsən!”

Dedi: “Mən güclü olsaydım, it məni qovmazdı”.

Dedim: İt, sən necə də güclüsən!”

Bir qələm sahibi kimi şifahi xalq ədəbiyyatından istifadə etmək Səməd Behrəngi üçün öz qəhrəmanlarına bir növ əfsanəvi qüdrət aşılamaq üçün lazım idi. Qərribə deyil ki, onun əsərlərində gəzib-dolaşan adamlar – balaca Ulduzlar, Yaşarlar, Gəlinciklər, Lətifələr, Sahiblər və başqaları istədikləri yerə uçar. Divlər aləmindən xəbər verir, Qarğalarla dil tapıb danışır, onlarla birlikdə qanad açıb əfsanəvi ölkəyə səfər edirlər. Hələ, “Balaca Qara balıq”. Bu incə, zərif məxluqu Səməd Behrəngi sözün əsl mənasında insaniləşdirir. Onu sarsılmaz bir qüvvəyə çevirir. Naqqallarla əlbəyaxa döyüslərdə qalib çıxarır.

Balaca Balıq:

- Qorxaqlar! - dedi, - Elə xəyal edirsiniz ki, yalvarmaqla bu hiyləgər rəhmdillik edib sizi buraxacaq?

Rizə balıqlar qorxuya düşüb dedilər:

- Heç nə danşdığını da bilmirsən. İndi görərsən, həzrəti-ağayi Saqqa quşu bizi necə bağışlayacaq və səni necə “qurt” eləyəcək!

Saqqa quşu dilləndi:

- Doğrudur, sizi bağışlayıram, ancaq bir şərtlə!

- Şərtinizi buyurun, qurban!

- Azadlığınızı bu boşboğaz balığı öldürməklə əldə edə bilərsiniz.

Balaca Qara Balıq bir qədər dala çəkilib Rizə balıqlara:

- İnanmayın, - dedi, - bu hiyləgər bizi bir-birimizin canına salmaq istəyir, mənim başqa fikrim var!..

Rizə balıqlar azadlığa çıxmaq istəyi ilə Balaca Qara Balığın dediklərinə qulaq asmadılar, qalxıb onun üstünə düşdülər. Balaca Balıq yavaş-yavaş arxaya çəkilib:

- Qorxaqlar! - dedi, - Hər halda girə düşməsünüz, qaçmağa da yolunuz yoxdur. Mənə də gücünüz çatmaz!

- Azadlığa çıxmaq istəyirik, onun üçün də səni öldürməliyik!

- Aqlınızı başınıza yığın! Məni öldürsəniz də qaçmaq üçün yol tapa bilməyəcəksiniz.

Hiyləgər quşa inanmayın!

- Sən əsla bizim fikrimizi çəkmirsən, bu sözləri canını qurtarmaq üçün deyirsən!

- Elə isə qulaq asın, sizə nicat yolu göstərim. Özümü ölümlüyə vurub ölü balıqların içərisində gizlənəcəyəm. Görək Saqqa quşu sizi azad edəcəkdirmi?! Əgər sözümə qulaq asmasanız bu xəncərlə hamınızı qıraraq quşun da kisəsini parçalayıb çıxaram.

Səməd Behrənginin hekayələri barədə ümumi mülahizələr söyləməklə yanaşı, bədii yaradıcılığında xüsusi bir mövqe tutan “Balaca Qara Balıq” nağılı haqqında bir qədər geniş danışmaq lazımdır. Təbrizlilər Səmədi Qara balıq adlandırırdılar. Bunun səbəbi oxucuya müəllifin həyat və yaradıcılığı ilə kifayət qədər tanış olanda aydın olur. Qara balığın həyat yolu Behrənginin məramnaməsidir.

Qara balığın həyat yolu baş qarışdıran adi nağıl deyil, ibrət götürmək, həyata tətbiq etmək, passiv beyinləri düşündürmək, sönük, ümitsiz gözləri işıqlandırmaq, ölməkdə olan arzularını diriltmək üçündür. Əsər insanların əsrlərdən bəri istədiyi azadlığın labüdlüyünə, həmvətənlərində inam oyadır və onları bu böyük amal uğrunda qəti mübarizəyə səsləyir.

Əsərin qəhrəmanı Qara balıq zahirən milyonlarla başqa həmvətənlərindən heç bir şeylə fərqlənmir. O da başqaları kimi, anası ilə gəzməyə çıxır, yaşadıkları arxın ancaq məhdud bir hissəsini görür, gecələr isə yosunların altında yatır. Lakin onunla bir qədər yaxından tanış olanda görürsən ki, üç əsas xüsusiyyəti Qara balığı dostlarından, yoldaşlarından, qohumlarından fərqləndirir: iradə, dünyagörüşü və təfəkkür. O, çox düşünür. Nə barədə? Qəhrəman həyatın yeknəsəqliyindən, solğunluğundan, mənasızlığından yorulur və nəhayət, üsyan edir. Onun üsyanını şüursuz adlandırmaq olmaz. Bu üsyan ömürdən gedən günlərin faydasız yerə küləyə sovrulmasından doğur. Qara balıq “başqa cür” yaşamaq istəyir. Kiçik vücuduna baxmayaraq əsrlərlə tapdanmış yoldan üz döndərir, arzusuna çatmaq üçün yeni yollar salmaq istəyir.

Onun qarşısında üç yol durur: birinci yol – bu şəraitlə həmişəlik barışmaq, “palaza bürün, elnən sürün” prinsipi ilə ömür çürütmək. İkinci yol – vəziyyətlə müvəqqəti razılaşmaq, məqsədini, ona yetişməyin yollarını aydınlaşdırıradək səbr etmək. Üçüncü yol isə dayanmadan hərəkət etmək, yorulmadan mübarizə aparmaq, böyük məqsədə can atmaq.

Qara balıq yol üstündə bir dəstə balaca balığa rast gəlir. Onlar Qara balığa qoşulub çayın sonunadək getmək istəyirlər, ancaq hamısı balıqudan qorxur. Balıqudanın kisəsi qorxaqlar üçün keçilməz bir maneədir. Onlardan biri deyir ki, əgər balıqudan olmasaydı, səninlə gedərdik, biz balıqudanın kisəsindən qorxuruq. Bu kəlmələr həyat həqiqətinin acı etirafı kimi səslənir. Mübarizədən qorxanlar az deyil. Qorxu belələrinə hər addımda izləyir. Onlar üçün azadlıq yolunu kəmiş zindan keçilməz bir səddir. Onlar mərd mübarizələrdən fərqli olaraq zindansız, sürgünsüz, qansız bir azadlıq yolunun da olduğunu güman edirlər. Lakin son nəfəsinə qədər döyüşməyə hazır olan, zindandan qorxmayan cəsur bir üsyankarla görüşdən sonra bu miskinlərdən bir neçəsi onunla yol yoldaşı olmağı qət edir.

Balıqudan xırda balıqları udandan sonra qorxaq balıqların qarşısında bir şərt qoyur: onları səadətə səsləyən Qara balığı öldürsələr, azadlıq əldə edəcəklər. Balaca balıqların rəzilliyi tamamilə aşkara çıxır, onlar iradəli, cəsur üsyankarın qurbanı bahasına “azadlıq” əldə etmək istəyirlər. Bir qədər əvvəl özlərini onun məsləkdaşı kimi qələmə verən yol yoldaşları deyirlər: “Gərək səni boğaq, biz azadlıq istəyirik!”. Onlar azadlıq istəyirlər, lakin arzuları uğrunda döyüşmək iqtidarında deyillər. Belələri azadlığı ancaq hədiyyə kimi gözləyirlər.

Balaca balıqlar onu öldürməyi qət edirlər, lakin kərtənkələnin verdiyi xəncərdən qorxduqları üçün balıqdana yalandan Qara balığı öldürdüklerini deyirlər. Balıqudan da cavabında əl-ayağı əsən satqınları udur, Qara balıq isə xəncərlə özünü zindandan xilas edir. O bunu əvvəldən də edə bilərdi, lakin xırda balıqları, dünyanın bütün miskinlərini tanımaq üçün əlinə düşmüş bu imkandan üz döndərmək ağıllı iş olmazdı.

Qara balıq nəhayət, dənizə çatır. Dəniz bütün gözəlliyi ilə onun qarşısında cəlvələnir. Oxucuda belə bir təsəvvür yaranır ki, bundan sonra Qara balıq azadlığa çıxmış balıqların qəhrəmanı olacaq, xoşbəxtlik içində ömrünün sonunadək firavan yaşayacaq. Lakin müəllif dünənin kölgəsində yatan qəhrəman istəmir. O, qəhrəmanı ancaq qızgın fəaliyyətdə, əbədi mübarizədə qəbul edir. Behrəngi öz müqəddəs vəzifəsini yerinə yetirmiş, qısa, lakin mənalı ömür sürmüş qəhrəmanın cismən yaşamasını o qədər də vacib saymır. Müəllif Qara balığı əbədiyyətə qovuşdurur. Onun qəhrəmanı bundan sonra azadlığa çıxacaq hər bir balığın həyatında yaşayır. Qara balıq artıq azad olmuş bir fərd deyil, o, azadlığın, səadətin, xoşbəxtliyin bir hissəsidir.

Hekayəni doğma dilimizə çevirən Güntay Gəncəlp məqaləsində əsərlə bağlı fikirlərini belə ifadə edir: “...”Qaraca balıq” həqiqəti, sonsuzluğu və ruhi bütünlüyü axtaran bir insanı xatırladır. Bu yoldakı mübarizədə təcrübə qazanıb dolğunlaşan, macəradan macərəyə atılan, bir an belə doğrunu aramaqdan vaz keçməyən bir insan. Qarşısına türlü-türlü cəhalət çıxır, həyatını məhv edən vəhşilərlə qarşılaşır Qaraca balıq. Ancaq həyat doğrunu öyrənməyə həsr edilmirsə, onun nə anlamı var. Həyata anlam verən hərəkətdir. Çünki hərəkət edərəkən təcrübə qazanılır, yeni hədəflər ortaya çıxır. Behrəngi çox gözəl təsbit etmiş bunu ki, böyük əməl yolunda səfərə çıxarkən, qorxu hissi öz-özünə yox olur. ...Necə ki, Qaraca balıq öz qılıncı ilə balıqudan quşu, balıqları yeyən naqqanı içlərindən vurur. Öz qılıncı ilə onların qarnını yırtıb və balıqların həyatını təhlükədən qurtarır. Hamı qəhrəman olmaz. Qəhrəmanlıq üçün hünər və xarakter lazımdır. Bir qəhrəmanın, bir fikir adamının hesabına bir millət və bir topluluq azadlığını əldə edir...” (4. s.6).

Səməd Behrəngi qısa və şərəfli bir ömür sürdü. O, yaradıcılığının ən çiçəkləndiyi bir dövrdə 29 yaşında həyatla vidalaşdı. Azərbaycan xalqının qeyrətli oğlu, görkəmli yazıçı, müəllim (1939-1968) əgər sağ qalsaydı, bu il 80 yaşı tamam olardı.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Cabir Nəbioğlu. Bu karvanın yolu dünyadır. Bakı, "Nurlan" 2007, s.83.
2. Cəlil Al Əhməd. Səməd və xalq əfsanəsi. Tehran, Areş, 1347, s.12.
3. Güney Azərbaycan folkloru. III kitab. Bakı, Elm və təhsil nəşriyyatı, 2014, 230 s.
4. Güntay Gəncalıp. "Qaraca Balıq". Tehran Areş. 1348.
5. Səməd Behrəngi. Məhəbbət nağılı. Bakı, 1987.
6. Səməd Behrəngi. Balaca Qara Balıq. Bakı, 1969.
7. Səməd Behrəngi. Bir şaftalı, min şaftalı.
8. Türk xalqları antalogiyası. Bakı, 2013. II cild.

Лейлаханым Гурбанова

МОТИВЫ СВОБОДЫ И ПАТРИОТИЗМА В ТВОРЧЕСТВЕ МИР САМЕДА БЕХРАНГИ

Резюме

В статье освещаются жизнь и творчество современного иранского писателя, социалиста по убеждениям Самеда Бехранги. Самед Бехранги был писателем-реалистом. Темы его произведений были взяты из жизни или, точнее, из среды, в которой он жил. В своих работах автор излагает суть различных противоречивых событий того времени, в котором он жил, пытаясь раскрыть их и донести до нового поколения.

В статье анализируется очень популярное аллегорическое произведение С. Бехранги «Маленькая черная рыбка», в которой фантастический мир, излагается очень убедительно и ясно, на языке, который понимают дети. Тем, кто его читает, не трудно понять суть того, что случилось с Маленькой Рыбкой. После смерти писателя «Маленькая черная рыбка» Бехранги получила первое место и Золотую медаль на Конкурсе детских книг в городе Болонье в Италии в 1969 году.

Те вопросы, которые Самед Бехранги ставил в своих произведениях, свидетельствуют о том, что писатель был патриотом, от души любящим свою страну и свой народ, страдающим вместе с ним в тяжелые для него дни. Можно сказать, что идеологии писателя были для него ценнее чего-либо, даже своей жизни. Он боялся не смерти, а неспособности жить будучи живым. С. Бехранги также был учителем, который хорошо знал проблемы общества, в котором он жил, призывал своих читателей к чему-то, или убеждал их от чего-то отвернуться. Такие рассказы писателя как «Олдуз и вороны», «Тальхун», «Ульдуз и говорящая кукла», «Один персик и тысяча персиков», «Мальчик, продающий свеклу» также служат идеям писателя. Самед Бехранги использовал в своем творчестве устное народное творчество для того, чтобы как-бы вселить в своих героев некую легендарную силу. Он прожил немного, но оставил своему народу богатое литературное наследие. Самед Бехранги ушел из жизни, повлияв на жизни тысяч его соотечественников.

Ключевые слова: юг, свобода, литература, ребенок, сказка.

MOTIVES OF FREEDOM AND PATRIOTISM IN SAMAD BEHRANGUI'S CREATIVITY

Summary

The article highlights the life and creation of a modern Iranian writer Samad Behrangui. Samad Behrangui was a realist writer. The themes of his works were taken from the life, or rather, from the environment in which he lived. In his works, the author sets out the essence of various contradictory events of the time in which he lived, trying to reveal them and convey to a new generation.

The article analyzes the very popular allegorical work of S. Behrangui "The Little Black Fish", in which the fantasy world is presented very convincingly and clearly, in a language that children understand. Those who read it are not hard to understand the essence of what happened with Little Fish. After the death of the writer "Little Black Fish" Behrangui won first place and a Gold Medal at the Children's Book Competition in Bologna, Italy in 1969.

The questions that Samad Behrangui raised in his works testify to the fact that the writer was a patriot, sincerely loving his country and people, feeling sorrow for his motherland in difficult days. We can say that the writer's ideologies were more valuable to him than anything, even his life. He was not afraid of death, but of the inability to live being alive. Behrangui was also a teacher who knew well the problems of the society in which he lived, urged his readers to something, or convinced them to turn their backs on something. Such stories of the writer as "Olduz and Ravens", "Talhun", "Ulduz and the Talking Doll", "One Peach and Thousand Peaches", "A Boy Selling Beets" also serve the writer's ideas. Samad Behrangui used folklore in his work in order to somehow infuse some legendary power into his heroes. He did not live long, but he left his people a rich literary heritage. Samad Behrangui passed away, affecting the lives of thousands of his compatriots.

The key words: South, freedom, literature, child, tale.

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 08.04.2019.

Çapa qəbul olunma tarixi: 17.08.2019.

Filologiya elmləri doktoru **Nailə Səmədova**
tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur.